

על אמונה וידיעה, ספק וודאות

1. הקדמת הזהר (בתרגום הרב בר שאול)

"שאו מרום עיניכם וראו, מי ברא אלה" (ישעיהו מ') " אמר רבי שמעון : רז זה לא נתגלה, מלבד יום אחד שהייתי על חוף הים, ובא אליהו ואמר לי: רבי, ידעת מהו 'מי ברא אלה' ? אמרתי לו: אלו השמים וצבאם מעשה הקב"ה, שיש לו לבן אדם להסתכל בהם, ולברך אותו, ככתוב: ' כי אראה שמיך ומעשה אצבעותיך, וגו', ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ (תהילים ח') . אמר לי : רבי , דבר סתום היה לפני הקב"ה, ונתגלה בישיבה של מעלה. וזה הוא: בשעה שהסתום מכל סתומים חפץ להתגלות , שעה בראשונה נקודה אחת, וזה עלה להיות מחשבה, צייר בה כל ציורים , חקק בה כל חקיקות, וחקק בתוך המאור הקדוש הסתום חקיקת ציור סתום אחד קודש הקדשים , בניין עמוק היוצא מתוך מחשבה, ונקרא 'מי'. ראשית הבניין, קיים ולא קיים, עמוד יסתום בשמו. לא נקרא אלא 'מי'. חפץ להתגלות ולהיקרא בשם , ונתלבש בלבשו יקר מאיר וברא 'אלה', ועלה 'אלה' בשם. נתחברו האותיות אלו באלו , ונשלם השם 'אלה-ים'. ועד שלא ברא 'אלה' לא עלה 'אלה-ים' בשם.

ואותם שחטאו בעגל , על רז שלנו , אמרו: " אלה אלוקיך ישראל".

וכמו שהשתתף 'מי' ב'אלה', כך הוא שם המשותף תמיד, ובסוד זה העולם קיים. פרח אליהו ולא ראיתיו. וממנו ידעתי את הדבר שעמדתי על רזו וסתרו.. בא רבי אלעזר וכל החברים ונשתטחו לפניו בכו ואמרו: אילמלא לא באנו אלא לשמוע זה, דינו.

2. ויקרא ט כב – יט כ

3. דברים יח ט – כב

4. הרב אברהם יצחק הכהן קוק שמונה קבצים, קובץ ד' קטע יז'

ואקשיב ואשמע מתוך מעמקי נשמת, מתוך רגשי לבבי קול א-דני קורא.[ואחרד חרדה גדולה, הככה ירדתי הכי לכנביא השקר אהיה, לאמור א-דני שלחני ולא נגלה אלי דבר א-דני]. ואשמע קול נשמת, הומה ספיהי נבואות הנה צומחות ובני נביאים מתעוררים. רוח הנבואה הולך ושט בארץ, מבקש לו מפלט, דורש לו גיבורים מלאי עוז וקורש. הם ידעו לכלכל דבר, האמת לאמיתה יגידו, יספרו איך נגלה להם דבר א-דני, לא ישקרו ולא יחניפו, את רוחם באמונה יוציאו.

5. ספר אור שמח - הלכות תשובה - פרק ד - הלכה ד

והנני להזכיר פה דבר אחד מאבי אבא הוא זקני הרב ר' חנניה כהן זצ"ל, שביאר בזה הכתוב ומשה היה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, וכבר נודע שאלת הפילוסוף איך יתכן זה בחיק האנושי להיות שפל בערכו ממי שפחות ממנו, הלא זה רק העדר הערכת המעלות ואם כי יש בזה דרושים עמוקים למבין, בכל זאת יתכן להיות גם זה מהענינים אשר הביאו לענוה גדולה, והוא כי לזהרת חומריותו ובהירת גשמו אשר נתהפך לרוחני ונעלה יותר מכל הנבראים, והיה רואה תמונת כבוד ד' פנים אל פנים, והיה נעדר מן הבחירה ולא היה שייך בו צווי להאמין שהכל ראה עין בעין, והיה רואה פעולת כל מצוה ומצוה לכן נהיה שפל בערכו מול הפחות שבישראל שהוא בתומתו צריך להאמין והיה בחירי והאמין מהשגחת השם ובשלמותו ובמצוותיו וזה מאמר הכתוב ומשה היה עניו מאד מכל האדם, ובמה היה עניו שהמה על פני האדמה ולא ראו מאומה והיה להם המצוה המיוחדת היא האמונה ובכל מפעלם היו בחירים, לא כן האיש משה איש אלדים ועלה למרום שמים ודפח"ח: (דברי פי חכם חן – שפתותיו דובבות בקשר)

6. רבי שמשון רפאל הירש (רש"ר) בפירושו על דברים פרק ו פסוק יח-ט

ושמא ניתן לפרש כך את הכלל של "ועשית הישר והטוב" וגו': "הטוב" מוסיף כאן על "הישר" ומשנה את אופן עשייתו. בעשותך את "הישר" התחשב ב"טוב" הנעלה יותר. "ישר" הוא המגיע בדין, שהוא נקי מעולה. "טוב" הוא כל מטרה חיובית שקידומה מתאים לרצון ה'. וזה הוא אפוא הכלל האמור כאן: אפילו הדבר מגיע לך בדין, ווותר עליו למען מטרה חיובית טובה, נעלה יותר. הלוקח ב"דינא דבר מצרא", המלוה בדין "השומא" מוותרים על זכותם שאיננה ניתנת לערעור; וויתור זה נעשה מתוך התחשבות ברווחתו של השני. בפשרה בעל הדין מקריב מזכותו למען השלום. שם אהבת אחים, כאן אהבת שלום היא ה"טוב" המשנה את אופן עשיית ה"ישר". לקמן יב, כח הלשון היא הפוכה: "כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך", ונמצא ש"הישר" משנה שם את אופן עשיית ה"טוב": עשה את הטוב רק "בדרך הישר". לעולם אל תקדש המטרה את האמצעים, ואל תשאף אל הטוב באמצעים "לא ישרים" (ראה עוד פי' שם).

7. ליקוטי מוהר"ן סד

ב. ודע, שיש שני מיני אפיקורסית יש אפיקורסית, שבא מחכמות חיצוניות ועליו נאמר: 'ודע מה שתשיב לאפיקורוס' כי האפיקורסית הזאת יש עליה תשובה כי זאת האפיקורסית בא מחכמות חיצוניות שהם באים ממותרות מבחינות משבירת כלים כי מחמת רבוי האור נשתברו הכלים ומשם נתהוו הקליפות כידוע וחכמות חיצוניות באים משם, הינו משבירת כלים, ממותרות פסלת הקדשה כמו אצל האדם, יש כמה מיני מותרות ופסלת כגון צפרנים ושער וזעה, ושאר פסלת ומותרות כן כל חכמה חיצונה בא ממותרות ופסלת ידועה של הקדשה וכן כשוף בא ממותרות ופסלת ידוע ועל כן מי שנופל לאפיקורסית הזאת אף שבודאי צריך לברח ולהמלט משם אך אף על פי כן מי שנופל לשם, אפשר לו למצא הצלה לצאת משם כי יוכל למצא שם את השם יתברך, אם יבקשהו וידרשהו שם כי מאחר שהם באים משבירת כלים יש שם כמה ניצוצות הקדשה וכמה אותיות שנשברו ונפלו לשם כידוע ועל כן יוכל למצא שם אלקות ושכל לישוב הקשיות של האפיקורסית הזאת הבא מחכמות חיצוניות שהם באים ממותרות משבירת כלים כי יש שם חיות אלקות הינו שכל ואותיות שנשברו ונפלו לשם ועל כן האפיקורסית הזאת יש עליה תשובה ועליו נאמר ודע מה שתשיב לאפיקורוס

אבל יש עוד מין אפיקורסית והם החכמות שאינם חכמות אלא מחמת שהם עמקים ואינם משיגים אותם ומחמת זה נראים כחכמות כמו למשל כשאחד אומר סברא שקר בגמפ"ת [גמרא, פרוש רש"י, תוספות] ומחמת שאין למדן לישוב הקשיא שבא על ידי סברא זו על ידי זה נדמה שאמר סברא וחכמה גדולה אף שבאמת אינו סברא כלל כן יש כמה מבוכות וקשיות אצל המחקרים שבאמת אינם שום חכמה והקשיות בטלים מעקרא אך מחמת שאין בהשכל אנושי לישבם על ידי זה נדמים לחכמות וקשיות ובאמת אי אפשר לישוב אלו הקשיות כי אלו הקשיות של אפיקורסית הזאת, באים מחלל הפנוי אשר שם בתוך החלל הפנוי אין שם אלקות כביכול ועל כן אלו הקשיות הבאים משם, מבחינת חלל הפנוי אי אפשר בשום אופן למצא להם תשובה הינו למצא שם את השם יתברך כי אלו היה מוצא שם גם כן את השם יתברך אם כן לא היה פנוי, והיה הכל אין סוף כנ"ל ועל כן על האפיקורסית הזאת, נאמר: "כל באיה לא ישובו" כי אין שום תשובה על האפיקורסית הזאת מאחר שבא מחלל הפנוי שממש צמצם אלקותו כביכול רק ישראל על ידי אמונה עוברים על כל החכמות ואפילו על האפיקורסית הזאת הבא מחלל הפנוי שום חקירה וחכמה, רק באמונה שלמה כי השם יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין נמצא שהוא כביכול בתוך כל העולמות, וסביב כל העולמות וצריך להיות הפרש כביכול, בין המלוי והסיבוב שאם לאו, אם כן הכל אחד אך על ידי בחינת החלל הפנוי שממש צמצם אלקותו כביכול ובתוכו ברא את כל הבריאה נמצא שהחלל הפנוי מקיף את כל העולם והשם יתברך שהוא סובב כל עלמין מסבב גם על החלל הפנוי ועל כן שידך לומר ממלא כל עלמין הינו כל הבריאה שנברא בתוך החלל הפנוי וגם סובב כל עלמין הינו שמסבב גם על החלל הפנוי ובאמצע מפסיק החלל הפנוי שכביכול צמצם משם אלקותו והנה על ידי אמונה שמאמינים שהשם יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ומאחר שהוא סובב כל עלמין אם כן שגם החלל הפנוי בעצמו נתהוה מחמתו יתברך ובודאי באמת לאמתו יש שם אלקותו יתברך רק שאי אפשר להשיג זאת, ולמצא שם השם יתברך כנ"ל על כן הם עוברים על כל החכמות והקשיות והאפיקורסית הבא משם מחלל הפנוי כי יודעים

שְׁבוּדַי אֵי אֶפְשֶׁר לְמַצֵּא לָהֶם תְּשׁוּבָה כִּי אִם הִיא מוֹצֵא עֲלֵיהֶם תְּשׁוּבָה הִינוּ שֶׁהִיא מוֹצֵא בָּהֶם אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אִם כֵּן לֹא הִיא חֲלָל הַפְּנוּי וְלֹא הִיא אֶפְשֶׁר לְהַתְּהוּוֹת הַבְּרִיאָה אֲבָל בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ בְּוֹדַי יֵשׁ עֲלֵיהֶם תְּשׁוּבָה וּבְוֹדַי יֵשׁ שָׁם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ אֲבָל עַל יְדֵי חֻקִּירוֹת נִשְׁקָעִים שָׁם כִּי אֵי אֶפְשֶׁר לְמַצֵּא שָׁם אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מֵאַחַר שֶׁהוּא בְּחִינַת חֲלָל הַפְּנוּי וְכִי צְרִיכִין לְהֵאֱמִין שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ סוֹבֵב גַּם עָלָיו וּבְוֹדַי בְּאֵמֶת גַּם שָׁם יֵשׁ אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ וְעַל כֵּן יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עֲבָרִים עַל שֵׁם שֶׁהֵם עוֹבְרִים בְּאֵמוֹנָתָם עַל כָּל הַחֻקִּמוֹת וְאֶפְיָלוֹ עַל הַחֻקִּמוֹת שֶׁאֵינָם חֻקִּמוֹת הִינוּ הָאֶפִיקוֹרְסִית הַשְּׁנִית הֵבֵא מִחֲלָל הַפְּנוּי כִּנּוּ"ל וְעַל כֵּן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נִקְרָא "אֱלֻקֵי הָעֲבָרִים", מִלְּשׁוֹן "עֶבֶר הַנְּהַר" לְשׁוֹן צְדָדִין הִינוּ שֶׁאֱלֻקוֹתוֹ מְסַבֵּב גַּם עַל הַחֲלָל הַפְּנוּי הֵבֵא עַל יְדֵי הַצְּמִצּוּם שֶׁצְּמִצָּם הָאוֹר לְצְדָדִין וְעַל כֵּן יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עֲבָרִים שֶׁעַל יְדֵי אֵמוֹנָתָם שֶׁמְאֱמִינִים שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֱלֻקֵי הָעֲבָרִים כִּנּוּ"ל הֵם עוֹבְרִים עַל כָּל הַחֻקִּמוֹת וְעַל מֵה שֶׁאֵינָם חֻקִּמוֹת הִינוּ הָאֶפִיקוֹרְסִית הַשְּׁנִית כִּנּוּ"ל וְעַל כֵּן בְּוֹדַי מִזֶּה הָאֶפִיקוֹרְסִית הַשְּׁנִית בְּוֹדַי צָרִיךְ לְזַהֵר יוֹתֵר וְיוֹתֵר, לְבָרַח וּלְהַמְלִיט מִשָּׁם, לְבָלֵי לְעֵין וּלְהִיבִיט בְּדַבְרֵיהֶם כִּלְל כִּי חֵס וְשָׁלוֹם, בְּוֹדַי יִשְׁקַע שָׁם, כִּי עָלָיו נֶאֱמַר: "כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוּן" וְכוּ' כִּנּוּ"ל

8. אהבתה של תרזה דימון – לאה גולדברג

לא, לא הכתה אותי בסגורים
האהבה. שפוייה, גלוית עינים,
באור בהיר, פקחת שבעתיים
אני רואה עכשיו את הדברים.

לא ינוצח פקחון המחשבה
לא תעלה על ארץ חרבה
קמה ברוכת יבול, אני יודעת!

מחלומות השוא העקרים
שעת יקיצה אותי יום מובלת
אל חוף אכזב, אל בוקר אין תוחלת
אל מעיני הדעת המרים

הה אם כל חי, את ארורה, חוה,
עץ החיים נועד לאהבה
ואת הרעלת אותו בפרי הדעת!

9. תפילה על בעלי השכל הקר./ אורי צבי גרינברג

פדם-נא אל נושא חסד לכל מדולדל ומדובלל
פדם מן ריבוע שכלם כעוף המידדה בכלובלל
וחובט בסרגו ותוקע מקור אל החלל
כך הם בעלי השכל הקר בריבוע שכלם בעולם
יפה,חם-הנופים, מלוא מור הנסים והסודות היקרים
במרחקים וגבהים ומעמקים-שבם-שאולם
של כל הדברים הקיומיים למקטנם עד גדולם.

אין מה שיחזקם אם כוח חזון לא חזקם.
אל מזבחות חול כל ימיהם, ולרחם תהום נסכם.
לעתים הם יודעים זאת - וזה עצב נזקם.
אין להם בפני מי לרטט ולבכות בחמימות
מלפני ארון קודש במשיו באכזר דין פסקם.

פדם-נא אלוהי, קבל תפילתי שהיא בעדם:
ששכחו תפלה ורבו שכלם - שממונם-ללבדם:
יש והם אינם יודעים אחרי עשות עסקם
מה לעשות עם עצמם עם שכלם.. כעם נר
של חלב דולק בעצם היום כחום זיו היום--

אין דעתם תופסת מה שתופס הדמיון.
הם אינם נוטלים קרינה בנפשם מנוגה השכל העליון.
וכל שעושים הם היום הולך בו בערב לטמיון.
בהירי בהירים הם עד ריק ורדודים כרקוע הפח
ודבר החזון אז עם הברזל המלוּבן בבית הנפח

הפגם שבאלוהות מתוך העולם:

הפגם המהותי והמוסרי:

אלוהות שנלקחת מתוך העולם הזה אין בה נקודת ענווה כי אין לגביה ספק. חיונית להגדרת א-ל מידת ספק. לא באשר למציאותה של א-לוהות אלא באשר למהותה. הספק באשר לרצונו של הא-ל הוא חלק מהגדרתו. לפי שאם מהותו היתה נתפסת לא היה א-לוהים¹. העובדה שלעולם האדם לא יכול לדעת האם דרכו ומעשיו הם לרצון לפני הא-ל מחדדת את מידת היראה, היא מבטאת את היותה של האמת חיצונית לאדם, עליונה ממנו ובלתי אפשרית להשגה באופן מוחלט.

ומכאן נגזרות ההשלכות המוסריות של תפיסה זו.

בלהט העשייה והחתירה ליישום אמת דתית או דבר הא-ל המטרה יכולה לקדש את האמצעים (ובאמת, הדבר קרה וקורה לא פעם בהיסטוריה אנושית). במסגרת זו יכולים להגיע לדיכוי האדם, הזולת ושיעבוד העולם כולו למטרה זו. והדברים מגיעים לנטילת חירות, איכות חיים ואפילו לנטילת החיים עצמם של כל המונעים את יישום צו הא-ל.

אמונה או המאמינים הדוגלים בדרך זו חוטאים כלפי אלוהיה:

הם נוטלים את תפקידו כמנהלי העולם ושוללים מברואיו את הבחירה שניתנה להם ע"י האלו-ה.

בתהליך בלתי מודע הם הופכים מנידונים לשופטי העולם, מעבדים לשותפים שווים.

קידוש ה' מגיע לשיא ב'הרג ולא יעבור' ולא ב'הרוג ואל יעבור'. מסור את עצמך, לא את אחרים. אתה אינך אדון לחיים עלי אדמות. הארץ היא רק פיקדון בידך לעובדה ולשומרה. אתה אינך הבעלים אלא שואל (לעובדה!) החייב באחריות יותר מכולם! אפילו על חיך שלך אתה לא אדון. ועליך לוותר עליהם רק באחת משתי אפשרויות: מול ע"ז – כאשר מתחייבת כפירה בא-ל נותן החיים, או מול רצח, בו מזכירים לך כי האף שאתה הולך בדרך הא-ל, דמך לא אדום יותר משאר הברואים. (וגילוי עריות נלמד מרצח).

¹ הכינוי 'א-להים' מורכב מ'אלה' ו'מי'. ע"פ הקדמת הזהר, בריאת העולם הקב"ה שהיה 'מי' ברא את 'אלה' בשביל לברוא את העולם. אולי 'אלה' פירושו המוחשי הסופי המסוים וזהו הצמצום שאיפשר את הבריאה. חטאם של ישראל בחטא העגל היה באומרם 'אלה אלוהיך ישראל' הם הורידו את ה'מי', את הספק ולמעשה פירשו את המצומצם כמוחלט, את ההתגלות בעולם כא-לוהות ממש.